Puolustusvoimien ympäristöstrategia 2021–2032

Kuva: Joonas Hiltunen / Puolustusvoimat

Kuva: Joakim Vigelius / Puolustusvoimat

Sisällys

1 Johdanto 3

2 Lähtökohdat 4

2.1 Puolustusvoimien ympäristönsuojeluun vaikuttavat ulkoiset tekijät 4

2.2 Puolustusvoimien ympäristöpolitiikka 5

3 Tavoitetila 2032 6

4 Keinot 7

5 Toimeenpano 12

1 Johdanto

Puolustusvoimien toiminta on ympäristövastuullista. Puolustusvoimien lakisääteisten tehtävien toteuttaminen voi aiheuttaa ympäristövaikutuksia, joita vähennetään ja hallitaan suunnitelmallisella ympäristönsuojelutoiminnalla. Ympäristönsuojelun toimenpitein tuetaan Puolustusvoimien lakisääteisiä tehtäviä: Suomen sotilaallista puolustamista, muiden viranomaisten tukemista, kansainvälisen avun antamista ja kansainvälistä sotilaallista kriisinhallintaa.

Ensimmäinen Puolustusvoimien ympäristönsuojelun strategia julkaistiin vuonna 2011 (Puolustusvoimien ympäristönsuojelun suunnitelma vuosille 2012-2025). Tämä päivitetty ympäristönsuojelun strategia koskee vuosia 2021-2032. Strategiassa on määritetty Puolustusvoimien ympäristönsuojelun tavoitteet sekä keinot tavoitteiden saavuttamiseksi. Ympäristöstrategia täydentää logistiikan kehittämisohjelmaa ja logistiikkastrategiaa. Ympäristöstrategia ja sen tavoitteet ovat myös osa ISO14001-standardiin perustuvaa Puolustusvoimien ympäristöjärjestelmää. Strategiaa tehtäessä on otettu huomioon muutkin Puolustusvoimien ympäristönsuojelutehtäviä linjaavat asiakirjat, kuten Puolustusministeriön yhdyskunta- ja ympäristöpoliittinen strategia.

Puolustusvoimien ympäristönsuojelualan tehtävänä on huolehtia ympäristövelvoitteiden täyttymisestä. Ympäristönsuojelun osa-alueita ovat melunhallinta, maaperän ja pohjavesiriskien hallinta, ilma- ja vesiympäristön riskien hallinta ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen. Ympäristönsuojelulla on merkittävä rooli jätehuollon kehittämisessä, kemikaaliturvallisuudessa sekä materiaalin elinjakson hallinnassa.

Ympäristönsuojelulain mukaisten ympäristölupien oma-aloitteinen hakeminen ja ylläpito sekä aktiivinen viranomaisyhteistyö ympäristölupiin liittyen ovat keskeinen osa ympäristövastuullisuutta. Ympäristönsuojelua toteutetaan ympäristölupia vastaavalla tavalla niissäkin kohteissa ja toiminnoissa, joihin ei ole tarpeen hakea ympäristölupaa.

Ympäristönsuojelu on Puolustusvoimissa paitsi asiantuntijoiden ja organisaatioiden vastuulla, myös jokaisen yksittäisen henkilön asia. Osana ympäristöjärjestelmää ja ympäristöstrategian toimeenpanoa Puolustusvoimissa panostetaan varusmiesten ja henkilöstön ympäristökoulutuksen kehittämiseen ja lisäämiseen.

Kansalaisten tuki on maanpuolustuksen kannalta keskeinen tekijä. Hyvät vuorovaikutteiset suhteet ympäröivään yhteiskuntaan ja erityisesti Puolustusvoimien hallinnoimien alueiden naapureihin luovat edellytyksiä toimintamahdollisuuksien turvaamiselle. Ympäristönsuojeluasioissa pohja luottamukselle rakennetaan suunnitelmallisella ja huolellisella toiminnalla.

2 Lähtökohdat

2.1 Puolustusvoimien ympäristönsuojeluun vaikuttavat ulkoiset tekijät

Ympäristöasioiden merkitys lisääntyy ympäröivässä yhteiskunnassa jatkuvasti. Ihmisen toiminnan vaikutukset maapallolla ovat huomattavia ja negatiivisten vaikutusten hillitsemiseksi kansainväliset ja kansalliset linjaukset ovat tiukentuneet merkittävästi parilla viime vuosikymmenellä ja tiukentuvat edelleen. Muuttuviin ympäristöolosuhteisiin sopeutuminen on merkittävä tulevaisuuden haaste.

Ilmastonmuutoksen torjunnassa yhteiskunnat pyrkivät yhteistyössä pois toiminnoista, jotka vauhdittavat ilmastonmuutosta. Samalla innovoidaan keinoja selvitä muutoksesta mahdollisimman vähin haitoin. Puolustusvoimat osallistuu ilmastonmuutoksen hillintään noudattamalla toiminnassaan kansallisia linjauksia siten, että kyky lakisääteisten tehtävien toteuttamiseen turvataan kaikissa tilanteissa.

Energiatehokkuuteen, energiankulutuksen ja päästöjen vähentämiseen, ilmastonmuutokseen sopeutumiseen ja energiansaannin turvaamiseen liittyvät tavoitteet muodostavat Puolustusvoimissa oman laajan kokonaisuutensa, Puolustusvoimien energia- ja ilmasto-ohjelman. Ensimmäinen energia- ja ilmasto-ohjelma valmistui vuonna 2014 ja sitä päivitetään neljän vuoden välein. Seuraava päivitys toteutetaan vuonna 2021.

Ympäristön kemikalisoitumisen ehkäisy konkretisoituu Puolustusvoimissa mm. ympäristöpäästöjen ja haitta-ainekuormituksen vähentämisenä, kunnostusmenetelmien kehittämisenä, haitallisten kemikaalien korvaamisena ja osallistumisena ympäristössä olevien haitta-aineiden tutkimukseen ja pilaantuneisuuden viitearvojen määrittämiseen.

Kestävää kehitystä ja kiertotaloutta vauhditetaan mm. lainsäädännöllä. Jätelakiin sisältyy etusijajärjestys jätteen vähentämiseksi ja hyödyntämiseksi. Vaatimukset jätteen lajittelulle ja uudelleen käyttämisen mahdollistamiseksi tiukkenevat edelleen. Puolustusvoimissakin on tarpeen vähentää jätteen syntymistä, parantaa lajittelua, kehittää entisestään materiaalin hallintaa elinkaaren pidentämiseksi ja hyödyntää uusia vaihtoehtoja materiaalin käytöstä poistamiselle. Kestävän kehityksen periaatteisiin kuuluu myös taloudellisuuden huomioiva pilaantuneiden alueiden hallinta ja kestävä kunnostus.

Puolustusvoimilla on hallussaan laajoja ampuma- ja harjoitusalueita, joilla on usein hyvin rikas luonto, sisältäen sellaisia luontotyyppejä, elinympäristöjä ja lajeja, jotka muualta ovat vaarassa kadota. Huomioiden, että Puolustusvoimien toiminnalla on toisaalta luontoa kuormittava vaikutus ja toisaalta monimuotoisuutta edesauttava vaikutus, alueilla olevia luontoarvoja voidaan vaalia tarkoituksenmukaisella oman toiminnan vaikutusten hallinnalla.

Väestön hakeutuminen kasvukeskuksiin ja niiden laajeneminen voivat aiheuttaa paineita kaavoittaa asuinalueita lähemmäs Puolustusvoimien käytössä olevia alueita sellaisissa paikoissa, missä Puolustusvoimien alueet ovat alun perin olleet etäällä kaupunkien asuinalueista.

Ympäristönsuojelu on osa myös puolustusvoimien kansainvälistä tomintaa. Lisääntynyt yhteistyön tarve korostuu suunnittelussa, ohjeiden ja käytäntöjen sujuvoittamisessa ja yhdenmukaistamisessa.

Teknologia ja digitalisaatio tuottavat työkaluja ympäristönsuojeluun. Paikkatiedon ja mobiilisovellusten hyödyntäminen mahdollistaa tehokkaamman ja ajantasai-

semman ympäristötiedonhallinnan. Globaalit tietoliikenneyhteydet mahdollistavat kokouksien järjestämisen ilman ympäristöä kuormittavaa virkamatkailua. Toisaalta yhteiskunnan tieto- ja paikkatietoaineistojen avautumisesta seuraa tietoturvariski, mikä tulee huomioida ympäristötiedon käsittelyssä ja hallinnassa.

2.2 Puolustusvoimien ympäristöpolitiikka

Puolustuskyvyn ylläpito ennaltaehkäisee konfliktien syntymistä, millä on myös ympäristöä suojaava vaikutus. Ympäristöriskien tarkoituksenmukainen hallinta puolestaan tukee toimintaedellytysten turvaamista. Puolustusvoimilla on mahdollisuus ympäristövastuullisella toiminnallaan sekä antamansa koulutuksen kautta edistää kestävien toimintatapojen yleistymistä yhteiskunnassa.

Ympäristövastuullisuuden periaatteita ovat:

- Puolustusvoimien toiminta on ympäristövastuullista ja ympäristönäkökohdat huomioidaan kaikessa toiminnassa, suunnitteluvaiheista alkaen. Keskeistä ovat riittävä ohjeistus ja selkeät toimintamallit.

- Ympäristönsuojelun suunnittelussa huomioidaan niin normaali- kuin poikkeusolot. Ympäristönsuojelun toiminta liittyy kaikkiin Puolustusvoimien lakisääteisiin tehtäviin.

- Puolustusvoimat selvittää ennakoivasti toimintansa ympäristövaikutuksia, arvioi riskejä ja toteuttaa riskienhallintatoimenpiteitä sekä kehittää ympäristöteknisiä ratkaisuja ja kestäviä toimintatapoja. Kehittämisessä tärkeässä roolissa on aktiivinen yhteistyö viranomaisten ja muiden sidosryhmien kanssa. Ympäristöä vähiten kuormittavia keinoja ja toimintamalleja valittaessa huomioidaan maanpuolustuksen suorituskyvyn turvaaminen.

- Kansainvälisessä toiminnassa ylläpidetään hyvää ympäristönsuojelun tasoa niin kotimaassa kuin ulkomailla.

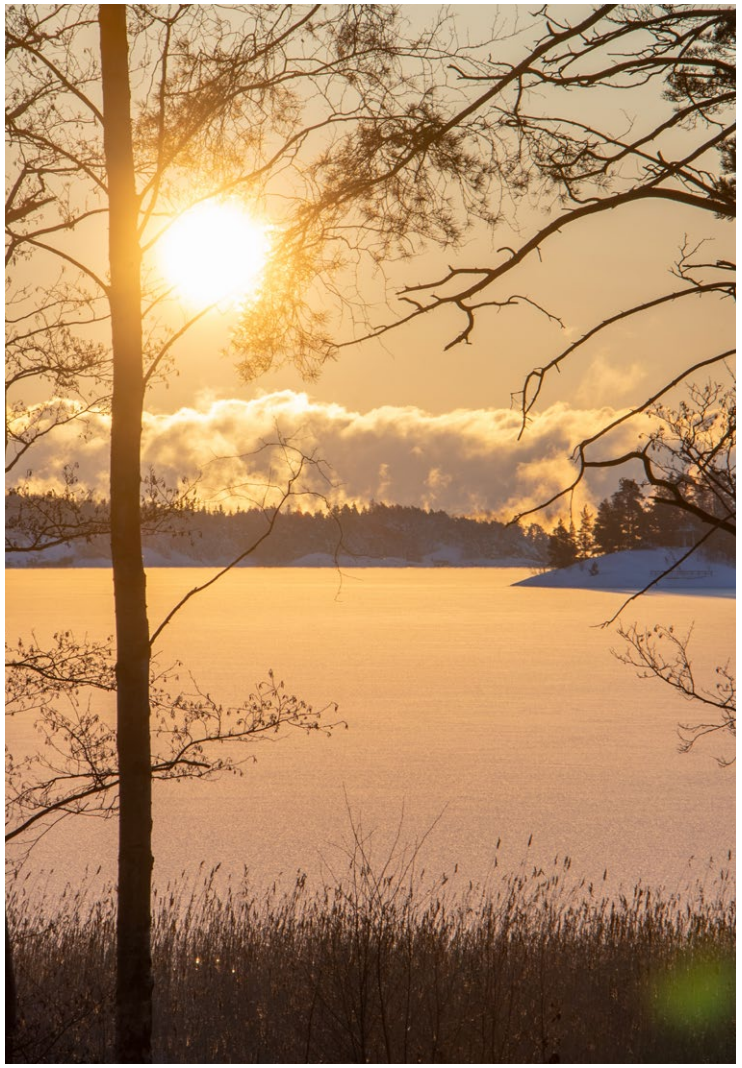

Kuva: Mia Rannikko / Puolustusvoimat

3 Tavoitetila 2032

Puolustusvoimien ympäristönsuojelutyöllä on pitkät perinteet. Sitä on toteutettu suunnitelmallisesti ja pitkäjänteisesti jo vuosikymmeniä. Tavoitteena on aina ollut vastuullinen ja esimerkillinen toiminta ympäristöasioiden huomioimisessa. Huolehtimalla ympäristönsuojelusta ennakoivasti varmistetaan, ettei muodostu ristiriitaa Puolustusvoimien lakisääteisten tehtävien ja ympäristönsuojelulainsäädännön välille.

Puolustusvoimien ympäristönsuojelun periaatteisiin kuuluu jatkuva parantaminen. Ympäristönsuojelulliset tarpeet ja vaatimukset kiristyvät ja ympäristölle haitallisista aineista ja toiminnoista saadaan jatkuvasti lisää tietoa. Turvatakseen ristiriidattomat toimintamahdollisuutensa muuttuvassa maailmassa, Puolustusvoimien on oltava oma-aloitteinen, ennakoiva ja aktiivinen ympäristönäkökohtien huomioimisessa, ympäristönsuojelun toimenpiteiden kehittämisessä, oman osaamisen lisäämisessä sekä kansallisessa että kansainvälisessä yhteistyössä.

Tavoitetilassa on saavutettu tehokas ja vakiintunut toimintamalli ympäristönsuojelun toteuttamiseksi, kattaen sen johtamisen, riskien hallinnan ja yhteiskuntasuhteiden ylläpidon.

Seuraavassa luvussa näille kolmelle tavoitteelle on esitetty toteuttamisen keinoja, joita puolestaan tarkennetaan toimeenpanosuunnitelmassa yksityiskohtaisilla toimenpiteillä, joista tässä on esitetty keskeisimpiä. Toimenpiteille määritellään aikataulu, vastuutaho ja toimenpiteen seurannan mittari.

Tavoitetila 2032

- Ympäristövastuullisuus sisältyy kaikkeen Puolustusvoimien toimintaan.
- Ympäristöriskien hallinta ja ympäristöhaittojen vähentäminen on ennakoivaa ja tehokasta.
- Puolustusvoimat on ympäristönsuojelussa aktiivinen osa yhteiskuntaa.

4 Keinot

Ympäristövastuullisuus sisältyy kaikkeen Puolustusvoimien toimintaan.

Ympäristöjohtamisjärjestelmä otetaan käyttöön ja osaksi olemassa olevia prosesseja.

- Koko Puolustusvoimat kattava ympäristöjärjestelmä viimeistellään ja otetaan käyttöön vuonna 2021.
- Laaditaan ympäristönsuojelun tutkimus- ja kehittämisohjelma.

Ympäristönsuojeluun laaditaan kattava ohjeistus.

- Päivitetään ympäristönsuojelun normi sekä laaditaan ja ylläpidetään sitä tarkentava ohjeistus.

Terävöitetään entisestään ympäristösuojelun huomioimista hankkeissa ja hankinnoissa.

- Kehitetään toimintamallia ympäristönäkökohtien tunnistamiseksi hankkeiden ja hankintojen toimeksianto- ja suunnitteluvaiheessa.
- Kehitetään tarjouspyyntöjen ympäristötietovaatimuksia.
- Määritetään ympäristönsuojelun vaatimukset vaatimusten hallintajärjestelmään.

Ympäristötiedon hallintaa kehitetään järjestelmällisemmäksi ja tarkoituksenmukaisemmaksi.

- Ympäristötiedon keräämistä ja raportointia kehitetään järjestelmällisemmäksi siten, että se sisältää tarvittavat tiedot muun muassa jätteistä, veden ja sähkön kulutuksesta, polttoainekulutuksesta, ympäristövahingoista, ampumatarvikkeiden käytönseurannasta, ympäristöluvista ja päästöistä. Raportointia kehitetään myös vastaamaan valtionhallinnon vastuullisraportoinnin vaatimuksia niiltä osin kuin se koskee ympäristönsuojelua.
- Hyödynnetään digitalisaation mahdollisuuksia tiedonhallinnan kehittämisessä.

Kehitetään ympäristöasiantuntijuutta sekä yleistä ympäristötietoutta Puolustusvoimissa.

- Kehitetään ympäristönsuojelualan organisoitumista ja osaamista.
- Päivitetään ympäristösuojelun oppimateriaali ja lisätään ympäristökoulutus osaksi henkilökunnan ja varusmiesten koulutusta.

Ympäristövastuullisuus sisältyy kaikkeen Puolustusvoimien toimintaan.

Ympäristönsuojelun huomioimista harjoituksissa lisätään.

- Sotaharjoitusten ympäristönsuojelun suunnittelua kehitetään. Ympäristönsuojelun aihekokonaisuus tarkastellaan tarvittavilta osin myös suunnitteluharjoituksissa.

Poikkeusolojen ympäristönsuojelun suunnittelua kehitetään.

- Kartoitetaan alueellisesti ympäristönsuojelun lähtötietoja poikkeusolojen suunnittelun perustaksi.
- Edesautetaan lainsäädännön kehittämistä niin, että Puolustusvoimien toiminta on mahdollista kaikissa valmiustiloissa.

Kehitetään Puolustusvoimien kumppanuusyhteistyötä.

- Vakiinnutetaan ja kehitetään edelleen ympäristönsuojelun toimintamalleja Puolustuskiinteistöjen kanssa. Huomioidaan ympäristöasiat yhteistyösopimuksissa myös muiden kumppaneiden kanssa.

Ympäristöriskien hallinta ja ympäristöhaittojen vähentäminen on ennakoivaa ja tehokasta.

Kehitetään ja toteutetaan ilmastovastuullisuus- ja energiatehokkuustoimenpiteitä.

- Päivitetään energia- ja ilmasto-ohjelma neljän vuoden välein. Puolustusvoimien energia- ja ilmasto-ohjelmassa asetetaan yhteistyössä Puolustuskiinteistöjen kanssa tavoitteet energiankulutukselle ja päästöille kansallisten ilmastolinjausten mukaisesti, sotilaallinen huoltovarmuus ja maapuolustukselliset suorituskykyvaatimukset huomioiden. Energia- ja ilmasto-ohjelmassa on huomioitu myös ilmastonmuutokseen sopeutumisen aiheuttamat tarpeet.
- Puolustusvoimien energia-asioiden koordinointia kehitetään yhteistyössä Puolustuskiinteistöjen kanssa niin, että vastuut on nykyistä selkeämmin määritetty.

Jatketaan ampumatoiminnan ympäristövaikutusten ja haittojen selvittämistä.

- Kehitetään ampumatarvikkeiden käytönseurantajärjestelmää.
- Jatketaan aseiden ja ampumatarvikkeiden melupäästöjen ja haitta-aineiden selvittämistä.

Ympäristöriskien hallinta ja ympäristöhaittojen vähentäminen on ennakoivaa ja tehokasta.

Kehitetään ampumamelun hallintaa järjestelmällisemmäksi.

- Luodaan melunhallintaan riskinarviointimalli, jolla arvioidaan toimenpiteiden välttämättömyyttä ja toteutetaan tarvittavia melunhallintatoimenpiteitä.
- Päivitetään ampuma- ja harjoitusalueiden melualueet Raskaiden aseiden ja räjäytysten melutasoja koskevan valtioneuvoston asetuksen 903/2017 (RAME-asetus) mukaisiksi.

Maaperän ja vesien suojelua toteutetaan parhaan käyttökelpoisen tekniikan ja parhaiden käytäntöjen periaatteiden mukaiseksi.

- Tarkennetaan tietoa maaperään sekä pohja- ja pintavesiin kohdistuvista riskeistä. Kehitetään ja toteutetaan ympäristönsuojelurakenteita sekä niiden ylläpitoa.

Pilaantuneiden alueiden ennakoivalla hallinnalla rajoitetaan riskiä ympäristölle.

- Keskitetään pilaantuneiden ja pilaantuneiksi epäiltyjen alueiden (PIMA) tiedonhallinta yhteen tietojärjestelmään.
- Tarkennetaan arviota mahdollisesti pilaantuneiden kohteiden aiheuttamasta ympäristöriskistä ja luokitellaan kohteet riskiluokkiin. Määritetään tavoitetila luokiteltujen PIMA-kohteiden riskienhallinnalle ja kunnostamiselle.
- Kehitetään kunnostamismenetelmiä.

Luodaan toimintamalli luontoarvojen huomioimiseksi Puolustusvoimien hallinnassa olevilla alueilla.

- Tarkennetaan arviointia Puolustusvoimien toiminnan vaikutuksista todettuihin luontoarvoihin sekä tarvittaessa lisätään ohjeistusta.
- Lisätään Puolustusvoimien omaa osaamista luontoarvoihin liittyen sekä tietoa hallussaan olevien alueiden merkittävistä luontoarvoista.

Kehitetään räjähteiden elinkaaren aikaisten ympäristönäkökohtien hallintaa.

- Seurataan räjähteiden hävittämisen tutkimusta ja kehitetään menetelmiä tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan kustannustehokkaasti ympäristön kannalta kestäviksi.

Kemikaalien hallinnassa parannetaan ympäristönsuojelun vaatimusten huomioimista.

- Tarkennetaan tietoa merkittäviä ympäristövaikutuksia sisältävien kemikaalien esiintymisestä Puolustusvoimien järjestelmissä. Korvataan mahdollisuuksien mukaan käytössä olevia ympäristölle haitallisia kemikaaleja vähemmän haitallisilla.
- Hankkeissa tunnistetaan ja kartoitetaan ympäristölle vaaralliset kemikaalit ja ryhdytään tarvittaviin toimenpiteisiin niiden korvaamiseksi vähemmän haitallisilla.

Ympäristöriskien hallinta ja ympäristöhaittojen vähentäminen on ennakoivaa ja tehokasta.

Selvitetään merellisten toimintojen ympäristövaikutukset ja kehitetään niiden hallintaa.

- Jatketaan merellä tapahtuvan harjoitustoiminnan ympäristövaikutusten selvittämistä ja riskinarviointia.

Parannetaan sotilasilmailun ja sitä tukevien toimintojen ympäristövaikutusten hallintaa.

- Huomioidaan sotilasilmailun kehittämiseen liittyvät ympäristönsuojelun muutokset. Mahdolliset muutokset melualueisiin toimitetaan kaavoitusviranomaisille.
- Osallistutaan Finavian kanssa lentokenttien ympäristönsuojelun kehittämiseen.

Polttoainelogistiikkaa kehitetään ympäristön kannalta paremmaksi.

- Ajoneuvojen maastossa tapahtuvaa tankkausta kehitetään ja saatetaan käyttöön riittävän laadukkaat menettelyt ja tekniset olosuhteet.
- Ympäristönsuojelun vaatimukset huomioidaan polttoainelogistiikan muutoksissa.
- Polttoaineiden käytössä, ohjeistuksessa, vahinkotilanteisiin varautumisessa ja hankinnoissa huomioidaan systemaattisesti ympäristölle parhaat käytännöt.

Muita ympäristöriskien hallinnan ja ympäristöhaittojen vähentämisen keinoja.

- Jatketaan laaja-alaisesti simulaattoreiden hyödyntämistä koulutuksessa, mikä vähentää melua ja päästöjä. Simulaattoreita käytetään osana ajo- ja ampumakoulutusta.
- Varastointia sekä huoltoa ja kunnossapitoa kehitetään edelleen ympäristöturvallisemmaksi.
- Jätteen määrää sekä haitallisuutta vähennetään ja lajittelua tehostetaan. Esimerkkinä käytöstä poistettavien tekstiilien jatkohyödyntämisen kehittäminen.
- Selvitetään puhtaan veden kulutukseen liittyvät kehittämistarpeet ja -mahdollisuudet.

Puolustusvoimat on ympäristönsuojelussa aktiivinen osa yhteiskuntaa.

Yhteiskuntasuhteiden hallintaa kehitetään suunnitelmallisemmaksi.

- Yhteiskuntasuhteiden vastuita ja yhteistyöryhmien toimintaa tarkennetaan.
- Palautteiden vastaanottoa, reagointia ja tilastointia kehitetään järjestelmälliseksi ja yhtenäiseksi.

Ympäristöviestintää aktivoidaan.

- Laaditaan vuosittain ympäristönsuojelun viestintäsuunnitelma. Toteutetaan aktiivisesti ympäristönsuojelua koskevaa viestintää.
- Kehitetään sisäistä ympäristöasioiden viestintää.

Kansainvälistä yhteistyötä hyödynnetään tehokkaasti.

- Lisätään suunnitelmallisuutta ja tavoitteellisuutta kansainväliseen ympäristöaiheiseen yhteistyöhön.

Ympäristönsuojelun toimintamallit yhtenäistetään tarvittavilta osin monikansallisessa toiminnassa.

- Hyödynnetään monikansallisissa harjoituksissa kansainvälisenä yhteistyönä laadittua ympäristönsuojelun ohjeistuksen ja suunnittelun toimintamallia.
- Tarkastellaan tarpeita harmonisoida muita ympäristönsuojelun toimintatapoja ja/tai lainsäädäntöä.

Viranomaisyhteistyö sekä lainsäädännön ja kansallisten linjausten kehittämiseen ja toimeenpanoon osallistuminen.

- Haetaan ja ylläpidetään tarpeelliset ympäristöluvat.
- Aktivoidaan edelleen yhteistyötä ympäristöviranomaisten kanssa.

5 Toimeenpano

Ympäristöstrategiaa toteutetaan ja seurataan osana Puolustusvoimien ympäristöjärjestelmää sekä toiminnan ja resurssien suunnittelun ja seurannan (TRSS) prosessia. Tarkemmin yksilöidyt tehtävät, vastuut ja aikataulut määritetään erillisessä toimeenpanosuunnitelmassa. Ympäristöstrategian mukaisten tavoitteiden toteutumista raportoidaan TRSS-prosessissa sekä Puolustusvoimien ympäristöraportissa.

Strategia ja sen toimeenpanosuunnitelma päivitetään Puolustusvoimien ympäristöjärjestelmän mukaisesti neljän vuoden välein.

Kuva: Venni Tamminen /Puolustusvoimat